

коннотациями, которые подтверждают наличие дружбы в системе культурно-национальных ценностей немецкого народа. Выделяются самые продуктивные типы семантического переноса для вербализации образа дружбы: антропоморфная, реиморфная, биоморфная, пространственная метафора. Констатируется разрушение неразрывного единства субъекта и его отношений в метафорическом образе дружбы.

Ключевые слова: концепт, образная составляющая, художественный текст, метафора, тип семантического переноса.

Dyagilyeva Zhanetta. Verbalization of a Figurative Component of the Concept Freundschaft/ Friendship in German Fiction. This article focuses on the means of verbalization of a figurative component of the concept FREUNDSCHAFT/ FRIENDSHIP in German fiction. The features of the fiction as secondary modeling system are described. Owing to the singled out metaphorical images the semantic structure of the concept in question is specified and representations of native speaker of German about value of friendship, its ontological connection with love and stages of development of friendly relations are defined. The metaphorical epithet with positive emotional-evaluating connotation which confirms presence of friendship in the system of cultural values of German people is separately considered. The most productive types of semantic transfer for verbalization of the image of friendship are allocated: anthropomorphous, biomorphous, reimorphous and spatial metaphor. The destruction of indissoluble unity of the person and his relations in the metaphorical image of the friendship is ascertained.

Key words: concept, figurative component, fiction, metaphor, type of semantic transfer.

УДК 811.161.2'367:82-94

Юлія Калашник, Роман Трифонов

ВСТАВЛЕНІ КОНСТРУКЦІЇ В ЩОДЕННИКУ КОСТЯНТИНА МОСКАЛЬЦЯ «КЕЛІЯ ЧАЙНОЇ ТРОЯНДИ»

Визначено структурні та семантичні особливості вставлених конструкцій у мові лірично-філософського щоденника Костянтина Москальця «Келія чайної троянди», класифіковано функції цих синтаксичних засобів у тексті, простежено їхню роль у реалізації прагматичних настанов автора.

Ключові слова: вставлена конструкція, функціональний синтаксис, мова щоденникової прози, експресія, метамова.

Постановка наукової проблеми та її значення. Аналіз досліджень цієї проблеми. Щоденник К. Москальця є своєрідним явищем, оскільки поєднує ознаки власне щоденникового мовлення і художнього тексту. Вивчення його мови актуальне в контексті перспектив розвитку діаріумології – наряду філологічної науки, дискурсологічні засади якого окреслено в монографії Т. Космеди [3, с. 110–113]. Дослідження щоденникового мовлення останнім часом активізувалися (Т. Радзівська, А. Приймак, Л. Мацько, М. Степаненко, В. Харченко, С. Ігнат'єва та ін.). До вже традиційних стилістичного та лексико-семантичного аспектів додаються комунікативні й прагматичні виміри, йдеться, зокрема, про параметри автокомунікації та конструювання комунікативного простору.

«Келію чайної троянди. 1989–1999» К. Москальця розглянуто в дослідженнях переважно літературознавчого спрямування (Е. Соловей, А. Ільків (Харченко), Н. Мирошкіна, О. Шеховцова). У лінгвістичних працях матеріал названого тексту залучено до опису засобів вираження оцінки в щоденниковому дискурсі [1], а також експресивного потенціалу односкладних речень [2].

Аналіз синтаксичної організації щоденникового мовлення, а також деякі його комунікативно-дискурсивні параметри подано у цій статті. **Мета нашого дослідження** – визначити структурні та семантико-функціональні особливості вставлених конструкцій у мові щоденника К. Москальця «Келія чайної троянди», простежити їхню роль у реалізації прагматичних настанов автора.

Виклад основного матеріалу й обґрунтування отриманих результатів дослідження. Щоденник письменника і філософа має численні зв'язки з літературними, філософськими, релігійними та іншими текстами, які для автора втілюють інтелектуальні здобутки людства, є значущими й прецедентними. З огляду на це вставлені конструкції часто виконують важливу функцію у введенні засобів інтертекстуальності. Зокрема, вони містять формальні посилання на прецедентні феномени, здійснюють атрибуцію. Навіть мінімальної, однослівної вставленої конструкції досить для того, щоб задати концептуальний зв'язок: «...кожний віри може сприйматися як істота або річ (*Рільке*), як повноправна дійсність в одному ряду з дійсностями троянди, жайворонка або годинника» [4, с. 45]. Прізвище постаті з історії культури як головний член номінативного вставленого речення є достатнім відсиланням до корпусу текстів та ідей. Прикметно, що прецедентні тексти у свідомості можуть

зберігатися в повному або уривчастому, фрагментарному вигляді, з чіткою або непевною атрибуцією, тож у разі сумніву вставлена конструкція набуває форми питальних речень: *«Скоро вони [птахи] сідатимуть мені на плечі – як Франциску Асизькому або опудалові з вірша котрогось польського поета (Тувім? Галчинський?)»* [4, с. 196].

Маємо різноманітні форми введення інтертекстуальності – вставлені односкладні та двоскладні речення, різні типи складних речень: *«Для цього слід було б вийти із себе (плотинівський «екстаз», «zachwyty» містиків тощо)»* [4, с. 163]; *«Я не погоджуюся з цим (див. критику Бубера)»* [4, с. 134]; *«Істотний момент з ослабленням сприйняття ритму, коли він перестає діяти (про це писав Едгар По, аналізуючи «Ворона»)»* [4, с. 45]; *«Відбувається не вигнання з раю або якась інша детермінація (міф про Місяць, який росте, наповнюючись душами померлих, і спадає, коли вони знову повертаються на Землю)...»* [4, с. 113–114]. Структурне варіювання вставлених конструкцій корелює зі ступенем експліцитності, з мірою деталізації у відсиланні до прецедентного феномену: він може бути лише названий, розширено нагаданий або коротко переказаний. У будь-якому разі вставлення стає ключовим засобом для виходу за межі тексту, у простір дискурсу. Хоча зрідка прецедентним текстом, відсилання до якого міститься у вставленні, може бути сам текст щоденника: *«Це ще ліпше, ніж Провінція, образ якої не так давно постав переді мною у Бахмачі (запис від 14 квітня)»* [4, с. 85]. Вербальне наповнення вставленої конструкції відображає специфіку щоденникового дискурсу і є засобом автоінтертекстуальності.

У значної частини вставлених конструкцій домінує інформаційна функція, здебільшого вони є носіями певної інформації, яку автор розглядає як додаткову. Такі конструкції містяться в побутових описах, нечисленних на тлі духовно-метафізичного змісту щоденника: *«Пили у мене чай з дядьком Толіком Русаком (приніс яблук на гостинець, донька Іра привезла з Батурина), прийшов Сашко»* [4, с. 194]; *«Маю трохи цейлонського чаю – вчора сусід Сашко купив на базарі у Батурині, – тому й пишу; чай і доц, аякже...»* [4, с. 119–120]. Проте навіть на тлі побутових описів набуває додаткового концептуального виміру словесний образ чаю, який є символічним супроводом філософських роздумів, необхідною «розкішшю» в соціальних умовах кризових 90-х років. Тому вставлені конструкції, що передають пов'язані з чаєм деталі, вельми частотні: *«Приїхав сьогодні з Бахмача до тихої своєї матіївської Tea-*

Rose Cell, запалив у грубі, заварив гарного чаю («Принцеса Нурі» – «Високогірний», відповідає вищій якості), випалив люльку цьогорічного самосаду – і дістав щоденника» [4, с. 178]; «Відтак цілий день ходжу напівпритомний; витрушував килими, прибирав у квартирі, сходив до «Руслана» і купив за мамині гроші коробку чаю «Принцеса Нурі» (2.50)» [4, с. 183]. Привертає увагу важко вловлюване, але помітне нарощення емоційного змісту на подані у вставленнях суто формальні характеристики чаю (назва, якість, ціна), оскільки останні, співвіднесені з фоновими знаннями про час і умови життя, стають показовими для самовідчуття автора-філософа у світі.

Випадки, коли у вигляді вставленої конструкції подається ряд однорідних членів при узагальнювальному слові, яке міститься в основному реченні, також є прикладами реалізації інформаційної функції вставлення. Проте вибір саме такої форми введення переліку має стилістичне навантаження: автор імплікує другорядність інформації, певний «зовнішній» її характер щодо основної думки, і тому в переліках часто вербалізуються повсякденні реалії на тлі рефлексійного змісту основного речення: *«Подорож, коли все було тимчасовим, – житла, ліжка, жінки, заняття, заробітки, – закінчилася, я повернувся на свою рідну землю, до свого житла, до свого ліжка, до свого майбутнього; тимчасовість, хисткість і непевність уже не можна виправдати» [4, с. 59]; «...і ти приголомшено відведеш очі від екрана, на якому більше нічого нема – нічого з того, у що ти вжився (дрова, рідні, біографія тутешня, час наприкінці ХХ ст. etc.), до чого прив'язався, ледь пригадуючи, що це лише/навіть «дивне, це літнє, заснуле кіно» – святе кіно буття, у якому є твої участь, доля, причетність, щастіє» [4, с. 169]. У самій будові однорідних рядів простежуються прагматичні інтенції (певна відстороненість автора, іронія) навіть на рівні логіко-предметної організації: *ліжка, жінки; дрова, рідні*. Ряд може й не мати узагальнювального слова, але все одно перелік «земних» умов філософського пізнання подається в дужках: *«Просто руки опускаються перед таким обсягом матеріалу – і перед неодноразово згадуваною відсутністю (бібліотеки, знання мов, елементарної матеріальної забезпеченості для подальших studium...)» [4, с. 182].**

Додаткова інформація стосується й культурних реалій, вона маркує пізнавання культури і вписує автора як суб'єкта цього пізнавання в історичний процес: *«...потім художники і жахливі репродукції – Пікассо, Боннар, Сезанн, Моне, Чюрльоніс, Дега і*

майже містичне – Далі (*тоді ще живий*) та Бройтель і Босх (*на той час уже мертві*)» [4, с. 39]. Між двома вставленими конструкціями виникає формальна антитеза, вербалізована антонімами, проте сутністю речення є синтез, об'єднання митців різних епох у свідомості автора, який осмислює культуру.

Вставлені конструкції, що мають форму двоскладних простих речень, складних речень, прямої мови, слугують не тільки введенню певної інформації, а й повноті опису: «...споглядаєш і любиш, і метелик цей, і твоя посмішка (*давно не посміхався саме так – радісно і вражено, навіть м'язи щік заболіли*) – уже ось тут-і-тепер...» [4, с. 189]; «...незвична навіть для мене картина призахідного неба, дуже жива й динамічна – невпинний рух хмар (*сьогодні вони пливли, а не повзли, як учора*) з півночі на південь («у вирій відлітають», – констатував я)» [4, с. 196]. Кожна з таких конструкцій є синтаксично ізольованою дескрипцією названої в реченні реалії: *посмішка, рух хмар*. Та чи інша реалія фокусує на собі увагу автора чи то в самозаглибленні, чи то в спостереженні за навколишньою природою, і це фокусування й потребує на синтаксичному рівні вставлень.

Так само увага автора може зосереджуватися на певних філософських або психологічних категоріях, вербалізованих абстрактною лексикою. Тоді вставлені конструкції містять думки, які в щоденникаря виникають принагідно, як відгалуження змісту основного речення, його узагальнення або деталізація: «Цікаво, що така *концентрація* починається одночасно з фізично відчутною *розкутістю* (*мабуть, концентрація і розкутість – дві риси одного явища*), з'являються зір і увага, а відтак *плаский, аморфний хаос перед очима починає набувати чітких, виразних форм*» [4, с. 56]; «Не виключено, що містика – це теж єдине місце, де можлива *перемога* (*або поразка*), тобто місце, де взагалі можливі *боротьба, рух – Життя*» [4, с. 95]; «...святкова *святість* (*сторінки з Гадамерівським текстом, святість шишки і лісової стежки, притрушеної голками*) – бачити цю святість, охайну, привітну, ледь насмішувату і разом з тим по-хлоп'ячому затяту, неслухняну ні перед ким, окрім своєї природи (*натури*), характеру, свого закону» [4, с. 192]. Тут маємо концептуальні уточнення, коментарі, які дають змогу ширше розкрити певний фрагмент картини світу.

Приклади, розглянуті в попередньому абзаці, є переходом до іншої функції вставлених конструкцій – інтерпретаційної. Досить

часто у щоденнику К. Москальця вставлення містять інтерпретацію емоцій та оцінок, вербалізованих в основному тексті: *«Тобто історія хреста залишається живою, і Бог так само, як і дві тисячі літ тому, не втручається: саме так усе має бути, попри страхітливу – з буденного погляду – несправедливість такого стану речей»* [4, с. 141]. Характерно, що у вставлених конструкціях уживаються темпоральні маркери, які вказують на плинність оцінок дійсності, на переосмислення фрагментів життя: *«...той абсурдний протест потребував негайного вияву, бо жити іще одну годину з усвідомленням того, що ти незле функціонуєш, неможливо (так здавалося тоді)»* [4, с. 14]; *«І це, звичайно, доля; тільки вона могла зробити такий крутий – як стало видно тепер – закрут, розрив із попереднім стилем, мисленням, а може – з'єднання зі стилем і мисленням ще давнішим, відтак автентичнішим для мене»* [4, с. 87].

У наведених прикладах суб'єкт через вставлену конструкцію дистанціюється від переживання. Таке саме дистанціювання досягається за допомогою самоіронічного вставлення в поданому нижче, де роз'яснюється природа названої емоції: *«І, що прикметно: знаходжу в нього висловленім і продуманім те, про що колись мигцем подумалося-забулося мені; але цього разу такі збіги викликають не захват (мовляв, отже, і я не останній дурень у цьому світі) і не усвідомлення якоїсь містичної партиципації, а щось схоже на ревність, так, наче Гайдеттер почув і перехопив, або ж просто вкрав, найсокровенніше, тільки мені одному належне»* [4, с. 124]. Дужки в цьому висловленні є не лише синтаксичним маркером, а й стилістичним – межею переходу від філософської мови до розмовно-побутової.

У низці попередніх контекстів емоційно-оцінний засіб міститься в основному реченні, а вставлення прояснює його, послаблюючи емоційну напругу. Поширеною є й протилежна ситуація, коли вставлення призначене саме для внесення емоційного або аксіологічного акценту на тлі нейтрального роздуму: *«Мимоволі опускаєшся до їхнього рівня, засвоюєш їхню манеру поведінки, способи вислову, лексику і – найнебезпечніше – ментальність»* [4, с. 138]; *«Чому ми від початку не вірили старшим за нас – і добре, звичайно, робили, – шукаючи серед своїх ровесників, серед свого юного тоді покоління?»* [4, с. 92-93]. Високий ступінь експресії забезпечується окличними вставленими одиницями: *«І, попри те, що не спав – знову! – до самого ранку, настрій залишався напрочуд*

світлим...» [4, с. 122]; «...слухати дощ за вікном і міркувати – **нареши!** – над можливим розв'язанням цього питання, яке навіть важко сформулювати» [4, с. 73]. Експресивним також може бути повтор у вставленні слова з основного речення, що наділяє це слово додатковим ціннісним значенням: «Виявляється, цей чай, привезений Тузом, настільки гарний, що його не треба виварювати, як звикли ми з Кашкою протягом останніх років, а достатньо запарювати у заварнику, як було це заведено у давні наші – **ще наші** – часи» [4, с. 129–130].

У цьому ж контексті варто проілюструвати проблему самовизначення автора щоденника, результат його рефлексій над собою. Це втілюється в показовому ряді автономінатом: «Протягом чи не всього життя поетом і філософом, філологом, музикантом і християнином (**яким-не-яким**), я б'юся над оцим моментом – перетворити будень на текст, на таку ж саму реальність, як текст «Енеїди», скажімо, Євангелія або «Гри в бісер»...» [4, с. 163]. Вставлена одиниця, функціонально подібна до розглянутих вище (оцінна), супроводжує слово *християнин* через імпліцитну культурну й моральну оцінку, закладену в цьому концепті. Таким чином, ідеалізована ментальна модель, що стоїть за словом, потребує у свідомості автора застережень у використанні його як номінативного засобу, зокрема стосовно себе.

Загалом процес пошуку адекватних номінативних знаків, відображений у рефлексії автора щоденника, теж надзвичайно активізує використання вставлених конструкцій. Останні слугують семантичним уточненням та роз'ясненням, виконуючи при цьому особливу функцію – метамовну. Здебільшого у вставленнях подаються синоніми, щоб виключити сему або додати її, розставляючи індивідуальні акценти у слововживанні: «Усе стає яснішим і виразнішим (**не кажу: зрозумілішим**), коли мчимо з Юрком нічним Львовом, коли слухаєш музику, дивлячись на нічний собор, освітлений ліхтарями...» [4, с. 22]; «...довгий, якийсь дуже насичений (**повний**) день – а втіхи нема, звільнення нема, нема катарсису і легкості вечірньої; чому я є, навіщо я є, як і яким можливий я, чи я є необхідним, чи випадковим?» [4, с. 191]; «...спробувати осягнути (**тобто привласнити**) когось і щось інше – це обов'язкова катастрофа» [4, с. 23]. Зв'язки між словами, що виникають у таких випадках, не тільки точніше формують думку, а й характеризують авторський ідіолект. Крім синонімів, додатковим роз'ясненням

семантики слова слугують означення: *«Я боявся самотності, намагався вмістити в себе довоколишній всесвіт, перейнятися болями й радіщами кожної людини, звіра, комахи, – але, руйнуючи власну самотність, я нищив і власну свободу (мається на увазі самотність метафізична насамперед, а потім уже й фізична)»* [4, с. 23].

В уточненні семантики важливу роль для К. Москальця відіграє залучення лексичних одиниць інших мов, які дають змогу точніше окреслити сутність поняття через апелюючи до внутрішньої форми: *«Усе це надзвичайно близьке моїм роздумам про добровільне спадання («снисхождение») души сюди, у текучий часопростір, де існує можливість створювати нове...»* [4, с. 142-143]; *«...я так звик до цих сосон, ніяк не можу надивитися, намилуватися (miłość)»* [4, с. 192]. Перехід до іншої мови може сполучатися зі зміною стилістичного реєстру: *«...вас ніхто не відбере одне в одного, цього: черешні квітучої, сліпучо-ясної, пурпурового тюльпана під березою, тебе під небом квітня, поряд зі своєю хатинкою – цього неможливо втратити або здобути («поиметь» – казала колись Віма) – бо це не володіння, а буття»* [4, с. 189]. Навіть засіб із профанної мови також слугує проясненню філософського змісту.

Загальна спрямованість щоденника визначає те, що до окремих номінативних одиниць подаються метамовні зауваження, які відсилають до інтерпретації понять у певних філософських системах: *«Страшним є заперечення життя як принцип (у швейцарівському розумінні), бо з цієї першої і основної зради – адже я живий і Бог – Бог живих, а не мертвих, – постають усі наступні, і серед них – зрада самого себе, втрата ідентичності і перетворення на зомбі»* [4, с. 28]; *«...10 років тому, у цей день, я написав у Львові, на вулиці Сковороди, пісню «Вона» – і ця «Вона» була з того ж регіону буття (висловлюючись мовою Шелера), що й «сонети та канцони майбутнього Петрарки», сонети самого Зерова, що й ці досконалі у своїй красі квіти...»* [4, с. 198]. Маркерами відсилання слугують власні імена та їх найближчі похідні, що створює інтертекстуальні зв'язки, як уже було показано вище.

Водночас іще однією ознакою філософської думки в щоденнику є експлікація процесу її народження, зокрема номінаційних вагань, які при цьому виникають в автора і втілюються у формі запитань: *«Адже якраз тут брак тяглості є однією з найхарактерніших рис (чого? культури? традиції? історії? – всі три означення є «синонімами» якраз тяглості, а не дискретності)»* [4, с. 181-182].

Вставлена конструкція виникає на місці, де мав би бути поширювач, саме через непевність його вибору.

У філософських роздумах унаочненню думки може слугувати метафоризація, і тоді вставлення з'являється у випадках, коли потрібно уточнити метафору – або розтлумачити її, або дібрати інший метафоричний відповідник: *«Хаос різнобарвних скелець (відчуттів, емоцій і думок), крізь які я сприймаю світ»* [4, с. 130]; *«І всі чотири роки з лишком, прожиті вдома, виявилися періодом дуже болючих прозрінь і не менш болісного скидання – чи здирання живцем? – старої шкіри»* [4, с. 128-129]. Якщо в останньому прикладі дві метафори зіставляються, щоб знайти кращу, то в наступному – метафоричні образи різко протиставляються: *«Одірвавшись у перехідному віці од пуповини, яка прив'язувала нас до сім'ї, ми майже одразу сідаємо на ланцюг – і це вже зовсім не пуповина! – законів суспільства, «великої рідні»* [4, с. 113]. Окличність вставленої конструкції увиразнює це протиставлення.

Ознакою філософських роздумів в щоденнику К. Москальця також є те, що думку автора здебільшого спрямовує сама форма мовного знака, а додаткові семантичні відтінки з'являються внаслідок зіставлення слова з формально подібним, яке розвиває думку: *«Поступове повернення (чи навернення) до святої тверезості, до ясного, нічим не затьмареного бачення дітей»* [4, с. 89]; *«Це дивно, але це справді так: лише віддаючи, отримуєш; лише втрачаючи (точніше – витрачаючи) – здобуваєш»* [4, с. 90]; *«Звідки нам було знати, що цей розкол – тотальний, всесвітній, що Еліот і Вулф були якраз свідченнями його, так само як Кафка, Джойс, Рільке тощо, і що відбувся він років зо двіста тому, і що тріщина вже перетворилася на прірву, і що це не політична, а духовна (бездуховна) реальність, з якої нікому нікуди не вдасться подітися»* [4, с. 104]. В усіх таких випадках вставлення відіграє лише уточнювальну роль, причому лексема, що додається, актуалізує додаткові семи (впливу ззовні – в іменнику *навернення*, активної ролі суб'єкта – у слові *витрачаючи*), а інколи, як бачимо, може навіть цілковито переорієнтовувати семантику зі ствердження на заперечення: *духовна (бездуховна) реальність*. Експресія формується не лише семантичними зв'язками, а й формальними відношеннями: спільнокореневість поєднується в першому та другому випадках із паронімією, у третьому – з антонімією.

У процесі викладу думок у дискурсі автора закономірно (з огляду на його ідіостиль) з'являються й суб'єктивні метамовні оцінки, наприклад: *«Дивно: відчувши ось так Провінцію (дуже гарне, звучне слово), я пригадав якимось чином свою юну нікомуненалежність, той настрій безпечної вищості»* [4, с. 84]; *«Я побачив усі світи й усіх людей і збагнув, що не належу нікому й нічому і ніхто й ніщо не належить мені, що всі ми – самі по собі, окремі планети зі своїми орбітами (хоча мені не подобається це порівняння)...»* [4, с. 23]. Метамовну аксіологію тут слід сприймати на тлі загальних дискурсивних практик: у першому випадку автор висловлює власне позитивне сприйняття слова *провінція*, наділеного сталими загальномовними негативними конотаціями; у другому – він маркує стандартну метафору як чужу своєму дискурсу (хоч і повинен використати її, вочевидь не знаходячи кращого відповідника, який би не тільки передавав думку, а й унаочнював її в образній формі). Отже, такі зауваження слугують дискурсивному позиціонуванню. Ще виразнішим таке позиціонування стає, коли вводяться іменники – як загальні, так і власні назви, що позначають відповідно своїх і чужих: *«Вигадувати сюжети, писати навмання, шліфувати стиль, – як Флобер, Пруст і Набоков, – забувши про тих безталанних ексцентриків, які руйнували стиль або постмодерністично (слівце!) глузували з нього, пародіювали, самі імпотенти, нездатні створити, нездатні до важкої послідовної праці»* [4, с. 58]. Протиставлення *Флобер, Пруст і Набоков* vs *безталанні ексцентрики* експлікує естетичний конфлікт, а на метамовному рівні ілюструється належністю до лексики останніх слова *постмодерністично*. Відмежування від нього має форму вставленої конструкції мінімального складу, але високого ступеня експресії.

Метамовна рефлексія може набувати не супровідного характеру, а самодостатнього філософського сенсу: *«І ти приходиш у юне розхристане буття, забуваючи про «Я», хворе й осточортіле, з його тілами, психіками, неврозами, шизофреніями; скидаєш це «Я» з буття, наче брудні обдерті лахи, – і з подивом зазначаєш (ох, ця нестерпна, невикорінена звичка зазначати, визначати, означати й означувати!) – що все одно ти є...»* [4, с. 126]. Це також позиціонування у філософському дискурсі, яке увиразнюється багатьма чинниками: оцінкою загальних дискурсивних практик, розробленням внутрішньої форми слів, паронімічним зближенням, ампліфікацією. Така рефлексія переходить у філософію мови, передає

авторське сприйняття стосунків між людиною і світом – стосунків, які опосередковуються знаками.

Висновки та перспективи подальшого дослідження. Синтаксична організація мови щоденника Костянтина Москальця, котра передає ліричні світопереживання й філософські роздуми, така, що вставлені конструкції в ній трапляються регулярно і відіграють важливу роль, їх можна означити як одну зі стилетвірних особливостей. Нелінійність, неодновимірність думки завдяки цим конструкціям утілюється в тексті, демонструються відгалуження самої рефлексії, а також здійснюється міжтекстовий зв'язок. Вставлення стосуються як дійсності, ідей, так і самої мови, в останньому випадку автор позиціонує себе в дискурсі як мовна особистість. Функціонально-стилістичні та дискурсивні риси великого масиву текстів щоденникової прози потребують подальшого вивчення.

ДЖЕРЕЛА ТА ЛІТЕРАТУРА

1. Дейна Л. Прагматично-релевантні засоби вираження суб'єктивної оцінки в щоденниковому дискурсі / Людмила Дейна // Рідний край. – 2012. – № 1. – С. 98-103.
2. Калашник В. Експресивний синтаксис як стильова домінанта мови щоденника Костянтина Москальця «Келія чайної троянди. 1989–1999» / Володимир Калашник, Юлія Калашник // Наук. вісн. Чернів. ун-ту. – 2009. – Вип. 475-477 : Слов'янська філологія. – С. 75-80.
3. Космеда Т. А. Ego і Alter Ego Тараса Шевченка в комунікативному просторі щоденникового дискурсу : монографія / Т. А. Космеда. – Дрогобич : Коло, 2012. – 372 с.
4. Москалець К. Келія чайної троянди. 1989–1999 : щоденник / Костянтин Москалець. – Львів : Кальварія, 2001. – 204 с.

Калашник Юлія, Трифонов Роман. Вставные конструкции в дневнике Константина Москальца «Келья чайной розы». Определяются структурные и семантические характеристики вставных конструкций в языке лирическо-философского дневника украинского писателя Константина Москальца. Использование таких конструкций коррелирует с развитием вербализируемой мысли и во многом является одной из стилеобразующих особенностей произведения. Классифицированы функции данных синтаксических средств в тексте. Показывается роль вставок в создании интертекстуальных отсылок к прецедентным феноменам и формировании межтекстовых связей. Рассматривается информационный аспект вставных конструкций, их функциональная нагрузка при введении дополнительной информации, фокусировке внимания на деталях, уточнении и разветвлении

философской рефлексии. Подчеркивается роль исследуемых единиц в создании эмоционально-оценочных акцентов. Особое внимание уделяется метаязыковой функции вставных конструкций, которая служит прояснению словоупотребления, экспликации номинативных процессов, а также дискурсивному самопозиционированию автора.

Ключевые слова: вставная конструкция, функциональный синтаксис, язык дневниковой прозы, экспрессия, метаязык.

Kalashnyk Yulia, Tryfonov Roman. Inserted Constructions in Diary «Tea-Rose Cell» by Kostyantyn Moskalets. Structural and semantic characteristics of inserted constructions in the language of lyrical and philosophic diary by Ukrainian writer Kostyantyn Moskalets are defined. The usage of such constructions correlates with the unfolding of thought being verbalized and is, in many respects, one of the style-forming peculiarities of the book. The functions of those stylistic means in the text are classified. The article shows the role of insertions in the creation of intertextual references to precedent phenomena and forming connections between texts. Informational aspect of insertions is also considered as well as their functional load in new information introduction, focusing on details, specification and branching of philosophic reflection. The role of these units is underscored in creation of emotional and evaluative accents. Special attention is paid at metalingual function of inserted constructions serving the clarification of usage, explication of nominative processes and author's self-positioning in discourse.

Key words: inserted construction, functional syntax, diary prose language, expressivity, metalanguage.

УДК 811.161.2'373.23

Альбіна Ковтун

ДИНАМІКА ОСОБЛИВОСТЕЙ РЕЛІГІЙНИХ НАЙМЕНУВАНЬ У ЗВЕРНЕНОМУ МОВЛЕННІ УКРАЇНЦІВ

Стверджується, що звертання до Бога та Матері Божої в українському художньому мовленні фіксує традицію «тикання» та добре розвинену експлікаційну теонімну сітку, а перехід їх до вигуків та перші соціально-регулятивні «викання» до однієї особи священика помічені у творах XVIII ст. Дослідник характеризує формування негативної конотації лексеми *nin*.

Ключові слова: номінація адресата мовлення, апелятив, делексикалізація, експлікація.